

Epistolari Josep Pous i Pagès - Víctor Català (1905-1912)

IRENE MUÑOZ *Universitat de Girona*

La relació epistolar entre Josep Pous i Pagès (Figueres, 1873-Barcelona, 1952) i Víctor Català (l'Escala, 1869-1966), segons tenim constància, s'inicia al maig de 1905 amb una carta de l'escriptora, amb motiu de la publicació d'*Empordaneses* (1905), de Pous i Pagès, i finalitza amb una darrera carta també d'ella, que podem datar el 1912, arran de l'aparició de la novel·la *La vida i la mort d'en Jordi Friginals*. En conjunt, hem localitzat set cartes de Josep Pous i Pagès a l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala i quatre cartes de Víctor Català al fons Josep Pous i Pagès de l'Arxiu-Nacional de Catalunya. Totes les cartes de Pous i Pagès, aquí editades, són inèdites. D'altra banda, de les missives de Caterina Albert només en trobem una de totalment inèdita, la darrera. Les altres, anteriorment, han estat transcrites parcialment o reproduïdes, en part.

El motiu principal d'aquesta correspondència són els llibres que un i altre escriptor, de la mateixa generació, del mateix territori, l'Alt Empordà, i de la mateixa estètica literària, tots dos modernistes, han publicat i que s'envien per saber l'opinió de l'altre. A les cartes, queda palès que la seva obra literària té unes característiques comunes, com a escriptors empordanesos que són. En aquest grup, Pous i Pagès també hi inclou Ruyra.

Segons tenim constància, la primera obra que Pous i Pagès tramet a Víctor Català és el recull de narracions *Empordaneses* (1905). Caterina Albert inicia la relació epistolar amb l'escriptor empordanès amb una carta firmada com a Víctor Català, on elogia l'obra. Posteriorment, també elogiarà les novel·les *Revolta* (1906) i *La vida i la mort d'en Jordi Friginals* (1912). Escriu a Pous i Pagès una carta per agrair cada novel·la i donar-li la seva opinió. En aquest últim cas, però, ja firmarà les cartes com a Caterina Albert (vegeu carta 8 i carta 11). Segons la correspondència, Víctor Català també rep l'assaig *De l'ergástula* (1909).

Malauradament, però, no tenim la carta on en devia donar l'opinió. Aquestes són les obres que, segons la correspondència, Pous i Pagès va enviar-li.

Pel que fa a Víctor Català, segons les cartes, Josep Pous i Pagès va rebre *Solitud* (1905) i *Llibre Blanc* (1905). D'una i altra obra l'escriptor i crític literari va publicar-ne una ressenya a *El Poble Català* i va elogiar-ne i criticar-ne el que li va semblar pertinent, per carta, a l'escriptora. A diferència d'ella, no va dir únicament virtuts de l'obra literària, sinó que, en tant que crític, va objectar-li el que va creure convenient. És especialment interessant la carta 3, on Pous i Pagès explica, segons ell, quins són els trets comuns dels escriptors empordanesos: el transcendentalisme, l'humanisme i l'universalisme. Sobre aquest tema, voldria escriure'n un estudi.

Al llarg de la correspondència, Pous i Pagès també sol·licita a l'escriptora la seva cooperació en diverses empreses d'*El Poble Català*. Volia que col·laborés en un número especial dedicat a l'aniversari de la caiguda de Barcelona davant l'exèrcit de Felip V. Víctor Català va col·laborar-hi amb un fragment inèdit de novel·la (9-IX-1905). També li va demanar que formés part del jurat del concurs de novel·les per a la Biblioteca d'*El Poble Català*. En aquest darrer cas, però, no va acceptar.

Per últim, en aquestes cartes Pous i Pagès demana a Víctor Català que l'informi respecte de les condicions professionals que ha acordat amb el traductor alemany Vogel, que també era traductor seu. En aquestes missives, una vegada més, queda palès que Caterina Albert és una escriptora professional, que entén l'edició i la traducció de la seva obra també com a un negoci (vegeu carta 10).

Resseguint la correspondència editada, veiem que no hem pogut completar la seva relació epistolar al llarg del 1905 i el 1906, ja que s'esmenta una carta del 1905 i una altra del 1906 que no hem localitzat. Així mateix, entre 1907 i 1910 hi ha un buit epistolar. Igualment, entre 1910 i 1912. Segurament, en els respectius fons dels escriptors no s'han conservat totes les seves cartes.

La transcripció de les onze cartes, editades aquí, s'ha fet respectant escrupolosament els manuscrits originals. No se n'ha regularitzat ni l'ortografia ni la puntuació. L'única variació que s'ha fet ha estat la de posar en cursiva les paraules subratllades. Les abreviatures no s'han desenvolupat. Cada carta s'ha enumerat i encapçalat amb el nom de la persona que l'enviava, el lloc des d'on l'havia escrita i la data. També s'ha anotat una petita fitxa tècnica de cada lletra, on s'ha fet constar si la carta estava escrita a mà, si era inèdita, la seva mida i la seva capçalera, en el cas que en tingués.

Agraeixo a Lluís Albert i Rivas, nebot de Caterina Albert i director de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala, que m'hagi tramès les set cartes que Josep Pous i Pagès va dirigir a Víctor Català. D'altra banda, agraeixo a l'Arxiu Nacional de Catalunya que m'hagi permès accedir al fons de Josep Pous i Pagès.

1-Caterina Albert i Paradís: Barcelona, maig 1905¹

Sr. D. J. Pous y Pagés.

Entussiàsticament dono al compatrici y al artista l'enhorabona al donarli mercès pe'l bell aplech d' *Empordaneses*² de que'm feu present días enrera.

Quan grat es pera qui sent goig en admirar poder ferho á cor obert y sens reserves! Aquesta forta impressió dech á son llibre, fruyt d'un temperament de ver escriptor, en possessió ja de tots los secrets del sentiment y de la forma: fruyt ple de dolçor y flayra del nostre terror, quasibé ubriacadoras pera'ls qui, sens esser exclusivistas, nos sentim fonament arrelats d'ánima als paratges hont hem nascut.

Li prego no tinga per obligat compliment mas paraulas, sinó per franca expressió de lo que penso y crega que coralment desitjo fassa son llibre á tots los llegendors lo gran efecte que ha fet á son devot y afm.

Victor Catalá

Barcelona y Maig 1905.

«»

2-Josep Pous i Pagès: [juny-juliol 1905]³

Sr. D. Víctor Catalá

Li prego me dispensi la tardansa en donar-li mercès per l'exemplar de la seva hermosa novela *Solitud*⁴ que va tenir la galanteria d'enviar-me.

Com podrà veure en l'article del Poble Catalá que li acompanyo,⁵ una persistent afecció de la vista m'ha impedit fins ara mateix de fruirne les belleses. L'impressió

1. Carta manuscrita: 26'2 x 20'5 cm. Prové de l'Arxiu Nacional de Catalunya: fons Josep Pous i Pagès. La seva transcripció està publicada a: M. À. BOSCH, *Pous i Pagès. Vida i obra*, Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 1997, p. 113-114. D'altra banda, la imatge de la missiva està reproduïda a: M. PESSARRODONA; P. AYMERICH, *Caterina Albert. Un retrat*, Barcelona: Generalitat de Catalunya-Institut Catalá de la Dona, 2004, p. 62.

2. J. POUS I PAGÈS, *Empordaneses*, Barcelona: Tip. «L'Avenç», 1905.

3. Carta manuscrita inèdita: 20'5 x 13'5 cm. Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Catalá de l'Escala. Pel seu contingut, la podem datar entre el juny i el juliol de 1905.

4. V. CATALÀ, *Solitud*, Barcelona: Biblioteca Joventut, 1905.

5. J. D'AVINYÓ, [J. POUS I PAGÈS], «Libres Nous: *Solitud*», *El Poble Catalá*, núm. 33, 24-VI-1905, p. 2-3.

que m'ha deixat la lectura ha sigut forta, molt forta i espero amb veritable desig que l'estat dels meus ulls me permeti llegir'l llibre per segona vegada.

Una de les coses que mes pler m'han fet ha sigut veure arribada a terme segur l'evolució que ja's notava en la seva manera, en la primera i l'ultima noveleta de les «Ombrívoles».⁶ En «Solitut» aquell equilibri, aquella serenitat que cara[c]terisaven les dugues esmentades noveletes, s'hi troben afermades definitivament.

Y ara, me vol permetre una lleugera observació? Prenguin la bona voluntat, no mes, i li prego que la llibertat que jo'm permeto de fer-li, la tingui com tacita llicencia pera que vostè me faci totes les que li semblin oportunes, en la seguretat de que sempre li seran agrahides.

Feta aquesta advertencia i cregut fermament de que vostè no s'ha d'ofendre de les meves paraules, mal siga sino per la bona intenció que les dicta, vaig a fer-li esment d'una cosa que he trobat en Solitut i que, segons com se miri, tant pot esser una qualitat com un defecte. Me refereixo a l'igualtat de to, potser diria mes be de sentiment, que'l llibre té d'un cap a l'altre. Llevat de la *benedicció de les roses* i algun altre fragment, en gaire be tot el llibre no s'hi sent l'emoció de l'autor davant de lo que descriu. Això podia produir certa monotonia, que venturosament han salvat les belleses del seu estil meravellós.

De totes maneres crec que una mica menos d'*impassibilitat*, hauria afavorit en gran manera'l desvetllament en el llegidor d'emocions correlatives de les que sentí vostè al desenrotllar l'assumepte.

Rebi la mes entusiasta felicitació del seu devot afm.

J. Pous

3-Josep Pous i Pagès: Avinyonet, 3 agost 1905⁷

Sr. D. Victor Català.

Perdoni que hagi trigat tants dies a donarli mercès del seu llibre de versos que tingué l'amabilitat de trametrem darrerament.⁸ Els preparatius de viatge primer y després, una vegada aposentat aqui, a la casa pairal, l'aplanament consecutiu a l'intensa producció d'aquest hivern passat, no m'han deixat temps ni habiliior pera ferho complidament, com vostè se mereix y jo desitjava.

6. V. CATALÀ, «La fi dels tres» i «Ànimes mudes», dins *Ombrívoles*, Barcelona: L'Avenç, 1904.

7. Carta manuscrita inèdita: 20 x 13 cm. Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala.

8. Es refereix a: V. CATALÀ, *Llibre Blanch*, Barcelona: Il·lustració Catalana, 1905.

Que li diré del seu últim llibre? L'impresió que va ferme es molt confosa. No sé si vostè va veure la nota bibliogràfica que vaig publicar en *El Poble Català*,⁹ en la qual procurava fixar aquella impressió, poc després d'acabada la lectura. Avui, després de pahida aquesta, me vaig refermant en una de les coses que deia en l'esmentada nota. Lo verament superior del llibre es lo *emocional*, lo que brolla espontaniament d'una forta impressió rebuda. Però així que necessita fer us de les facultats imaginatives pera magnificar l'impresió de la realitat, s'hi sent l'esfors, l'artifici, y tot decau, perquè queda desproporcionada l'*expressió* respecte al sentiment y, sobre tot, respecte al fet inicial. Això últim es lo que mes desconcerta.

No tinc el llibre davant y la meua mala memoria no'm permet citarli gaires exemples. Unicament li recordaré aquella poesia de *L'oca blanca*, en la qual un senzill fet fisiològic, comú a tots els organismes de reproducció sexual, pren unes proporcions de trascendentalisme misteriós, del tot oposades a la realitat de les coses.

Ja'm perdonarà aquest intent de pedantisme. La meua intenció es prevenirlo contra una tendència a la qual estem inclinats per temperament tots els escriptors empordanesos. Me refereixo a l'afany de cercar en tot el sentit trascendental de la vida.

Y ara permetim que, incidentalment, amplii lo que ja tinc dit respecte als vincles de família que agrupen als escriptors empordanesos, en una modalitat ben definida, dintre l'art actual de Catalunya. La meua greu recansa es de no poderho fer publicament, car seria aplicar-me a mi mateix de manera indirecta, tot lo que penso respecte al conjunt.

Per mi'l seu distintiu característic, no es aquell sentiment de l'harmonia del llenguatge de que parlava en un article. Cert que tots els tenim prodigiosament desenrotllat; però també'l poseeixen els mallorquins, tant o mes que nosaltres. Per lo tant, no pot esser aquest el nostre caracter diferencial.

Jo crec descobrirlo aquest caracter en el nostre fondo sentiment de la vida, que no tenen els mallorquins, –perfectes però frets,– en el nostre fonamental *humanisme*, en el trascendentalisme, en fi, de que abans li parlava.

Fixisshi. Tot lo nostre, –lo de vosté, lo den Ruyra,– desseguida agafa transcendència, desseguida pren un caracter representatiu, un sentit universal, d'humanitat. La nostra no es una visió lleugera, a flor de pell, de la Vida: consciència o per instint, anem sempre fins als dessotes, fins a les capes fondes de músculs y nervis que son movils eterns de l'humanitat y que cobren d'un embalum d'aparences accidentals les influències de lloc y de temps, de temperament y d'educació.

9. J. D'AVINYÓ, [J. POUS I PAGÈS], «Llibre blanc-Policromi-Tríptic», *El Poble Català*, núm. 36, 15-VII-1905, p. 3.

Y es mes remarcable aquesta nostra tendència a l'universalitat, a referir y reduir, -explicita o implícitament,- el complicat embull dels actes humans a les grans lleis que governen la vida, en quant, de tots els catalans, som els que concretem mes els accidents exteriors, les condicions d'amb[i]ent y les individuals dels personatges. Si be que aquestes tendències, que aparentment semblen contradictòries, en realitat son conseqüència l'una de l'altra y totes dugues filles del nostre procediment. Nosaltres, contràriament a lo que feien certs escriptors que'ns han precedit y que, bo y dientse realistes, *fantasiaven* mes que no observaven, -com prou ho demostren les llurs obres,- nosaltres procedim per observació directa y es natural que dessota lo característic y diferencial, hi trobem lo específic, lo universal, l'*Home*, l'element irreductible que per tot arreu es igual a si mateix.

Y, tancant aquest llarg parentesi pera tornar a lo que li deia, es clar que jo no'l condemno aquest trascendentalisme. Com lo tinc de condemnar si el recercarlo es la meua preocupació mes forta, perquè estic convençut de que es lo unic que fa les obres perdurables? Lo que cal es basarlo en la realitat de les coses, defugint caure en les divagacions d'una ideologia metafísica, que ab facilitat pot dur fins a l'absurd[*sic*].

D'una altra cosa també li vui parlar: d'una certa pietat per les desgracies y febleses humanes que hi ha en els seus *Drames rurals*¹⁰ y que cap critic va saber descobrirhi. En la nostra literatura, que, o be peca de seca, o be cau en un sentimentalisme ploraner y cursi, aquesta pietat serena, aquesta emoció reposada y forta que, mes que en les paraules, està en el dessota de les paraules, me sembla també una qualitat característica dels empordanesos. Vol creure que m'ha sorprès dolorosament trobarla a mancar en algunes de les composicions de *Policromi* y el *Triptic*? N'hi ha d'una duresa!... Sort que altres treuen tot seguit el regust que aquelles deixen.

Y ara, pera acabar aquesta ja massa llarga carta, permetim que li demani dugues coses. Es l'una que, quan les seves ocupacions li permetin, ens envii quelcom pera'l Poble Català. No cal pas dirli si li serà agraït.

Es l'altre un encarrec. Un amic meu de Figueres que vol editar un *Portfoli* de l'Empordà, incloguenthi'ls retrats dels escriptors y artistes empordanesos, ja fa temps que m'encarrega procuri adquirirli el de vostè.¹¹ Compleixo l'encarrec, pregantli perdoni, per l'intenció, l'atreviment del seu afm. devot

Avinyonet de l'Empordà 3/8-905

J. Pous

10. V. CATALÀ, *Drames rurals*, Barcelona: Tip. «L'Avenç», 1902.

11. Es deu referir a: *L'Empordà. Àlbum*, Barcelona: Il·lustració Catalana, s/d. En aquest àlbum hi trobem una breu nota biogràfica de Víctor Català al costat de la seva fotografia (vegeu p. 41) i dos textos seus: "L'hort", p. 10 (inclòs a *Mosaic* (1946)) i «Triptic», p. 41 (inclòs a *Llibre blanc* (1905)).

4-Josep Pous i Pagès: Avinyonet, 12 agost 1905¹²

Sr. D. Víctor Català.

«El Poble Català» publicara l'onze de setembre, aniversari de la caiguda de Barcelona davant l'exercit de Felip V. un numero extraordinari de vuit planes.

Seria vosté tant amable d'enviarme pera dit numero un treball, que no hi ha cap presició de que sigui politic?¹³

Jo li agrahiria ab tota l'anima y ab mi la redacció en pes de «El Poble Català».

En la seguretat de que fara lo que pugui pera complaurens se despedeix de Vostè, donantli per endavant les mes expressives gracies, son afm. devot

J. Pous

Avinyonet de l'Empordà, 12 d'Agost del 1905.

5-Josep Pous i Pagès: Avinyonet, 5 setembre 1905¹⁴

Sr. D. Víctor Català.

Moltissimes gracies pel treball que va tenir l'amabilitat d'enviarme pera'l Poble Català. Malgrat y t[r]actarse d'un fragment forma un tot harmonit[*sic*] y es d'una gran intensitat. M'agrada molt.

Ja'm dispensarà que li faci una carta d'estil semi-telegrafic. Estic barallantme ab una novela que en Mat[h]eu me demana de no sé quant temps y no puc estendrem com fora'l meu desig perquè'm manca lleure.¹⁵

Trobo molt just tot lo que vostè'm diu pera decidirme a fer l'estudi de l'*empordanisme*.¹⁶ Però vostè no coneix, –pera ventura seva,– l'anima esquifida de la nostra genteta literaria. Pera la gran majoria d'ella passaria per un vanitós, per un inflat, si fes aquell estudi. Y, actualment, la certesa d'això me coibiria.

Que empetiteix, mal que un no vulgui, la petitesa dels homes!

12. Carta manuscrita inèdita: 21 x 15 cm. Capçalera: «El Poble Català. Redacció: Plassa de Sta. Agna, 17. Barcelona». Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala.

13. V. CATALÀ, «Fragment. (D'una novela inèdita)», *El Poble Català*, núm. 44, 9-IX-1905, p. 3.

14. Carta manuscrita inèdita: 20 x 13 cm. Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala.

15. Es deu referir, segurament, a: J. POUS I PAGÈS, *El conflicte d'en Parrot*, Barcelona: Ilustració Catalana, 1906.

16. No tenim la carta on Víctor Català animava Pous i Pagès a escriure l'estudi sobre l'*empordanisme*.

Ja sé que hem de dir la nostra paraula coratjosament, sense preocupació de com serà interpretada. En altres ordres d'idees he demostrat que sé dirla y ben alt pera que totom se n'enteri. Però en aquest cas concret, que resultaria una mena d'auto-critica parcial, encara que sempre deixés la meva personalitat fora de l'estudi, la por de passar per lo que no soc no'm deixaria la llibertat d'esperit que fa menester pera dir, de la manera que s'ha de dir, tot lo necessari. No es cobardia: es temensa de no poder tractar l'assume ab la serenitat y l'amplitud que requereix.

Això no vol dir que mes endavant, quan me senti prou fort pera despreciar les petites miseries de la vida literaria, no emprengui la tasca resoludament.

Encara que no considero prou encertat el seu *punt de vista*, comprenc el sentiment de delicadesa que li fa refusar el retrat a tots els que li demanen. Un altre dia ja'n parlarem.

Fins a primers d'octubre no conto mourem d'aquí. Si sent la necessitat de conversar espiritualment ab un company, sab que en mi té un devot que sempre escolta ab gust les seves paraules.

J. Pous

Avinyonet 5-9-905

6-Josep Pous i Pagès: Barcelona, 29 agost 1906¹⁷

An en Victor Català.

Ben volgut confrare:

De tornada a Barcelona m'han encarregat l'organissació d'un concurs de noveles que pensa fer *El Poble Català* pera la seva biblioteca. Havia pensat en vostè pera formar el jurat. Fora tant amable d'acceptar el carrec? Fixis que es a l'escriptor y no a la senyora a qui va dirigida aquesta carta. Y com aqui no's tracta de res que tingui semblant d'exhibicio, cosa que tant mira sempre de refugir, com no's tracta mes que d'exercir funcions de critic en privat, tinc l'esperança de que l'escriptor acceptarà'l carrec que, en nom de *El Poble*, li ofereixò, en la seguretat de que serà en benefici de les lletres catalanes.¹⁸

17. Carta manuscrita inèdita: 21 x 15 cm. Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala.

18. Víctor Català no va formar part del jurat. Els membres del jurat van ser: Josep Pin i Soler, Joan Maragall, Ernest Moliné i Brasés i Jeroni Zanné. El 30 de setembre de 1906 es van redactar les bases del concurs literari de novel·les i el 21 d'abril de 1907 *El Poble Català* va publicar el veredict del jurat. El premiat va ser Prudenci Bertrana, per *Naufrecs*. Els accèssits van ser per a Josep Maria Folch i Torres, per *Aigua avall*, Alfons Maseras, per *Edmond*, i Víctor Oliva, per *Eros-Christ*.

Per poc que pugui li prego respongui lo mes aviat mellor, porque urgeix publicar el cartell.

Y dispensi la brevetat d'aquestes ratlles: li escric a corre cuita.
Seu afm.

J. Pous

Barna 29-VIII-906.

7-Josep Pous i Pagès: [Barcelona, 1906]¹⁹

Sra Da. Caterina Albert.
L'Escala.

Bona amiga:

Li agraeixo infinit la seva carta,²⁰ que en definitiva ve a esser una acceptació. Perque la pressa de que li parlava en la meva anterior, era sols referent a la necessitat de publicar el cartell o convocatoria ab el nom dels honorables jurats. Però compti vostè que aquests jurats no entraran en funcions de critic fins pel març de l'any vinent, terme que donarem pera l'admissió d'obres a concurs. Així, doncs, essent la seva unica objecció la feina que té fins per any nou, y comptant ab la bona voluntat que pera nosaltres demostra, considero que accepta'l carreg que li oferia y aixi tindrem l'honor d'anunciarho en el cartell, quan aquest se publiqui, si vostè ens en autorisa.

Remerciantla una vegada mes de lo molt que'ns honrarà, al honrar ab el seu nom el cartell del nostre concurs, se repeteix seu afm admirador

J. Pous

19. Carta manuscrita inèdita: 21 x 15 cm. Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala. Pel seu contingut, la podem datar el 1906.

20. Al fons Josep Pous i Pagès de l'Arxiu Nacional de Catalunya no es conserva aquesta carta de Caterina Albert. Cal dir que aquest fons, actualment, no està inventariat del tot.

8-Caterina Albert i Paradís: L'Escala, 28 juliol 1907²¹

Sr. D. J. Pous y Pagés.

Barcelona.

Distingit amich: De segur que V. haurá estranyat ma descortesia de no haverli acusat tantsols rebut de son llibre *Revolta*,²² després de tant de temps que fa tingué l'amabilitat d'enviar-me'l. Veliaqui mes excuses: Vaig rebre dit llibre quan, després de haver tingut á la meva mare molt malalta, feyam á tota pressa'ls *mundos* per anar á Barcelona; alli vaig endurme *Revolta* sens ni haver pogut tallarli'ls fulls, y, lo tard de nostre retorn á la ciutat, que feu estalonar les unes per les altres quantes obligacions á cumplirhi teniem, y ma repugnancia á llegir per bocins y ab presses les obres d'importancia, feu que la de V., com totes les altres noves que me'n havia endut d'aquí, aquí retornessen intactes, en espera de una mica de lleure que'm deixés assaborirles placévolament; única manera de assaborirles bé.

A la fi he pogut realitzar mon gust y calenta encar l'impressió mágica de la lectura, agafó la ploma pera donarli unes tan endarrerides coralissimes mercés; mercés per l'atenció de son obsequi y, sobretot, mercés per la fonda delectació que d'ell m'ha pervingut. Perqué vull dirli desseguida (sens cap lley de cortesia, –sobrera en aquest cas– ni d'adulació, impropia del meu geni): *Revolta* m'ha agradat extraordinariament. M'ha agradat com arquitectura, com pintura y com harmonia; m'ha agradat per la disposició y desenrotllament de l'acció, per la riquesa del llenguatge, per la veritat ab que está reproduhit l'ambient y creats los caracters, y m'ha agradat, principalment, per l'or de bona lley ab que está xapada tota ella; per aqueixa ausencia de efectismes d'*ofici* y de recursos gastats, á qué ha de recorre tant sovint qui no te les qualitats de veritable literat y veritable artista que V. posseheix.

En la seva novela no hi ha *amor*, aqueixa cómoda fulla de parra que amaga totes les febleses; y novela sens amor, que se sostingui, que interessi y que venci al llegidor, te un mérit extraordinari, que tal volta passi per alt al gros públich, però que'l que haja escrit quelcom apreciará desseguid perfectament. Vulgui per ell acceptar, senyor Pous, la meva enhorabona, la mes tardana y modesta potser de les que haurá rebudes, però una, de segur, de les mes plenes de sinceritat y admiració. Y ab ella, un bon desitj: que per molts anys pugua fer semblants obres!

De V. ab tota consideració s.s.

C. Albert Paradís

L'Escala, 28 juliol 1907.

21. Carta manuscrita: 20 x 13 cm. Prové de l'Arxiu Nacional de Catalunya: fons Josep Pous i Pagés. Està transcrita, parcialment, a: M. À. BOSCH, *Pous i Pagés. Vida i obra*, p. 118-119.

22. J. POUS I PAGÈS, *Revolta*, Barcelona: Fidel Giró, 1906.

9-Josep Pous i Pagès: Barcelona, 20 maig 1910²³

Barcelona 20 de maig de 1910²⁴

Sra Da Caterina Albert

Distingida amiga: Adjunt tinc el gust d'enviarli un exemplar de «De l'Ergastula»,²⁵ del qual m'agradaria que'm digués l'impressió que li produeixi la seva lectura. Contràriament a lo que m'ha passat altres vegades, en que, acabat un llibre, ne tenia formada la meua opinió, bona o dolenta, certa o equivocada, d'aquest no'n tinc cap mena de concepte. Y aquest estat de dupte'm produeix una veritable tortura moral, y per això li prego que ajudi ab la seva franca y lleal opinió a esvairmela.

Un altre favor desitjaria de la seva bondat. El Dr. Vogel, el seu traductor alemany de *Solitud*,²⁶ acaba de traduir la meua *Revolta*, que's publicarà durant el vinent mès.²⁷ Aquest senyor va oferirme'l 15% de lo que li dongués l'editor alemany y jo vaig acceptarho. Però ara me demana pera traduir altres coses y naturalment, com que la demanda procedeix de l'editor y per lo tant traduiria ab completa seguretat de treuren profit, li he escrit dientli que si de cas havia d'esser ab tractes mes equitatius. Voldria dirme vostè, pera tenir una guia quan me contesti, quines condicions va ferli quan la traducció de *Solitud*?

Dispensi la molestia y mani sempre al seu afectíssim amic y servidor

J. Pous y Pagès

23. Carta manuscrita inèdita: 20'5 x 13'5 cm. Capçalera: «L'AVENÇ: Impremta i Llibreria. Massó, Casas & c^a. Rambla Catalunya, 24. Telefon 115». Prové de l'Arxiu-Museu Víctor Català de l'Escala.

24. Les paraules i els números en cursiva estan impresos.

25. J. POUS I PAGÈS, *De l'Ergastula: impressions, confessions y suggestions de trenta dies de captiveri*, Barcelona: L'Avenç, 1909.

26. V. CATALÀ, *Sankt Pons*, E. Vogel. (trad.), Berlín: Fischer Verlag, 1909.

27. J. POUS I PAGÈS, *Gori der Rebell*, E. Vogel. (trad.), Frankfurt: Verlag der Literarischen Unstalt Rütten & Loening, 1910.

10-Caterina Albert i Paradís: [L'Escala], 23 maig 1910²⁸

Sr. D. J. Pous y Pagés

Distingit amich: Li donch mil mercés per l'obsequi que'm fa de son darrer llibre. No tinch de dirli ab quin gust lo llegiré, puig de la ben trempada ploma que escrigué «Revolta» no poden esperar-se'n mes que bones obres. Are, lo que serà pera mi mes difícil, dir á l'autor la meva pobre opinió: no tinch lo cop d'ull y'l [d]i[s]cerniment clar y precis de VV., los critichs: soch un senzill gustador y prou. De totes maneres, com á tal, y ab la franquesa que poso sempre en mes opinions, li diré l'efecte que'm produheixi «De l'ergástula» (titol ben escayent, per cert!); mes, pera llegirla ab catxássa, la seva obra, esperaré uns dies, puig are tenim forastérs, y les lectures atrafegades no m'agradan ni'm fan profit.

Ab molt gust vaig á donarli los datos que'm demana, però pregantli alguna reserva, puig no voldria que'l Dr. Vogel cregués que vull perjudicarlo en los tractes que puga celebrar ab altres literats.

Com á V., dit senyor va oferirme lo 15% de tot lo que tragués de la traducció de «Solitud» mes com á mi se'm feyen aleshores repetides ofertes de una banda y altra, desitjava que me dongués lo 25%. A la fi convinguerem que seria'l 20 y aixó es lo que vaig cobrar resultant pera mi'l 40 perquè vam tenir la sort de que se publiqués primer en diari que en volum. També m'ha parlat de traduhir altres coses, mes no hem arribat á tractes encare. Si'ls fa primer ab V. li agraphiria me deixés coneixer les condicions, puig exigint tots per igual nos afavoririam mutuament. Jo crech que'l 20 o 25% es lo que se pot demanar, corrent lo traductor ab tots los amohinos. ¿Que li sembla á V.? A voltes, si s'estira massa la corda, la cobdicia dels editors troba expedients perquè'l tant per cent resulti ilusori per l'autor; y de tant lluny, vagi á fer averiguacions!

Sens altre particular y repetintli les grácies, queda de V. amiga y s.s.

C. Albert Paradís

23 Maig de 1910

28. Carta manuscrita: 16'5 x 13 cm. Prové de l'Arxiu Nacional de Catalunya: fons Josep Pous i Pagés. Una part d'aquesta lletra està reproduïda, en imatge, a: M. PESSARRODÓNA; P. AYMERICH, *Caterina Albert. Un retrat*, p. 62.

11-Caterina Albert i Paradís: [Barcelona, 1912]²⁹

Sr. D. J. Pous y Pagés

Distingit amich: Al tornar de l'Escala m'he vist afavorida ab lo present de la seva novela «La vida y la mort d'en Jordi Fraginalls»³⁰ y tant lo nom de V. com la simpática presencia del llibre m'han impulsat á llegirlo desseguida, deixant de banda tota altra ocupació. Y al llegirlo he vist que'l present ho era un present veritable.

Ab alegria d'amich, de company d'aficions y de company d'encontrada es que jo li dono l'enhorabona per la seva novela, que es una grossa y forta novela de les que lleven les literatures ja grosses y fortes. Jo no se que'n dirán los critichs, perquè fa molts dies que, corrent de una banda á l'altra, no he llegit cap diari, però estich certa de que han d'aplaudir-la sincerament. Tota ella la trobo bella, però hi ha dos troços, que, pera mi, son de una bellesa suprema y de una empena que trasbalsa; es de lo mes fort que s'escriu. Me refereixo á la descripció de l'incendi dels boscos y lo del mal d'en Jordi: aquella arbora'l cap sugerintli la magnificencia del espectacle y l'altre serra, punyenta y torturadora com l'honor de una cosa veritable, lo cor del llegidor. ¿Perqué alguna volta nooferi[r] qualsevol dels dos troços –ò mellor, tots dos– al premi de la copa? Segurament lo mereixian y'l tenian segur.

Ab mercés molt sinceres, va donchs, á V. lo testimoni de viva admiració de s'affm. Y s.s.

C. Albert Paradís